

УДК 631.6.02:631.51.61

Неміш П.Д.,
аспірант*

Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"

СУТНІСТЬ, ОЦІНКА ТА НАПРЯМИ ПІВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМУ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ АПК

Постановка проблеми. Ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів у нашій країні дуже низька, а енергоємність нашого внутрішнього продукту в три-п'ять разів вища, ніж у розвинених країнах світу. Особливо гостро ця проблема існує в галузях АПК, зокрема в сільському господарстві, яке є не лише споживачем енергії а й її генератором. Застаріла виробнича база сільського господарства разом з установленими суспільними стереотипами становить реальну перешкоду для формування ефективної економіки.

Прогнозований потенціал енергозбереження за рахунок ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР), відповідно до розрахунків і висновків Енергетичної стратегії країни до 2030 року та на подальшу перспективу, складає 51,3% [8]. Реалізація зазначеного потенціалу може суттєво зменшити обсяги споживання ПЕР, що дозволить послабити зовнішню енергозалежність країни. Саме тому проблеми енергозбереження є дуже актуальні для України і вимагають скоординованих дій на всіх рівнях. У рамках реалізації енергозбереження сільськогосподарськими підприємствами однією з ключових проблем є удосконалення економічного механізму і фінансування заходів з енергозбереження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми зниження енерговитрат і енергомісткості аграрної економіки, як передумови посилення енергетичної незалежності України, а також впровадження найбільш дієвих механізмів реалізації енергозберігаючих заходів в сільському господарстві розглядаються такими науковцями, як Грабак Н.Х., Діак І. В., Запихляк І. Б., Ковалко М., Кравцова Л.В., Сизонова І. В., Шегда А. В., Юдін М.А. [1; 3; 4; 10; 11; 12; 19; 25]. Місце енергозбереження у забезпеченні енергетичної безпеки країни та результати оцінювання потенціалу енергозбереження в Україні висвітлюються в працях Свірчевської Ю.А., Сердюк Т.В., Сотник І. М., Жовтянського В. А.. [17; 18; 20; 24].

Аналіз результатів наукових досліджень і публікацій засвідчує недосконалість існуючих методів стимулювання енергозбереження в Україні, що підтверджує доцільність продовження вивчення проблеми раціонального енерговикористання, зокрема в підприємствах АПК. Встановлено, що наукові розробки постійно пропонують вдосконалення окремих елементів енергозаощадження в сільському господарстві, але невирішеним залишається питання розрахунку комплексного показника ефективності механізму конкретного сільськогосподарського підприємства.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення теоретико-методологічних основ енергозбереження сільського господарства та обґрунтування шляхів удосконалення механізмів енергоефективності в АПК, вдосконалення механізму енергозбереження на конкретному аграрному підприємстві.

Виклад основного матеріалу досліджень. Розвиток суспільства, перехід від простих форм устрою до більш складних, розвиток науки та технологій супроводжуються зміною людських цінностей та потреб, зростанням можливостей та бажань, що все частіше стикається з дією одного з найголовніших законів природи та економіки – закону обмеженості ресурсів або закону відносної рідкості ресурсів, у тому числі енергетичних.

Вперше необхідність енергозбереження, як однієї з умов існування сучасної цивілізації, країни Заходу усвідомили з початком першої енергетичної кризи в 1972 році. На сьогодні важливість енергозбереження підтверджується статусом державної політики всіх високорозвинених країн світу.

На даний час проблема енергоефективності та енергозбереження в Україні переросла з економічної та технологічної в проблему політичну та соціальну. Політичною це проблема є тому, що вимагає реалізації державної політики у сфері енергоефективності та енергозбереження, а з другого боку соціальна, бо потребує зміни принципів поведінки людини та утвердження нових поглядів, орієнтирів суспільства на енерговикористання.

Функціонування механізму реалізації державної політики у сфері енергозбереження забезпечується повними методами (використання нормативно-правових актів, державної програми енергозбереження, галузевих і регіональних програм та ін.), важелями – економічними і фінансовими (система цін і тарифів, податкові і кредитні пільги, економічне стимулювання і фінансування

* Науковий керівник: Малік М. Й. – доктор економічних наук, професор, академік НААН

енергоощадних заходів та ін.) інструментами (встановлення нормативів витрат ПЕР, енергетична експертиза проектів, стандарт енергоспоживання та ін.).

З 1995 по 2005 рр. державну політику у сфері енергозбереження проводив Державний комітет України з енергозбереження. Діяльність комітету дала змогу створити структуру державного управління, яка охоплювала всі рівні керівництва, зуміла зупинити негативну тенденцію збільшення енергоємності ВВП та забезпечити зниження цього показника на 40% / з 1,2 кг у п. / грн. у 1995 році до 0,77 кг у п./грн. у 2004 році). Ліквідація у 2005 році цього органу Указом Президента України і передання його функцій Міністерству палива та енергетики практично зруйнували державний і регіональні рівні управління енергозбереження.

У 2006 році створено Національне агентство з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів, головним завданням якого є забезпечення дієвого стратегічного управління у сфері ефективного використання енергоресурсів і налагодження співпраці з місцевими органами виконавчої влади з питань енергоефективності та енергозбереження.

В процесі реалізації державної політики енергозбереження можна відмітити як негативні так і позитивні тенденції.

Позитивними тенденціями політики енергозбереження є:

- орієнтація на збільшення видобутку енергоресурсів;
- зростання частини використання нетрадиційних і відновлювальних джерел енергії;
- впровадження високоефективних технологій;
- максимальне залучення потенціалу енергозбереження;
- адаптація національного законодавства до норм і стандартів ЄС.

До негативних тенденцій політики енергозбереження відноситься:

- продовження використання морального, фізично застарілих основних засобів;
- поглиблення залежності вітчизняної енергетики від імпортних енергоносіїв;
- повільні темпи зниження енергоємності економіки.

Енергоефективність та енергозбереження є взаємозв'язаними, оскільки в більшості випадків енергозбереження є головним чинником підвищення рівня ефективності використання ПЕР. Поняття енергоефективності є дещо ширшим та містить не лише напрями безпосереднього енергозбереження, а й непрямі заходи, які призводять до зниження споживання паливно-енергетичних ресурсів.

Енергозбереження – це діяльність (організація, наукова, практична, інформаційна), яка спрямована на раціональне використання та економне витрачання первинної та перетвореної енергії і природних енергетичних ресурсів в національному господарстві і яка реалізується з використанням технічних, економічних та правових методів.

Енергоефективність – характеризує міру використання енергії на одиницю кінцевого продукту.

Проблеми енергозбереження та енергоефективності стають наріжним каменем для вітчизняної економіки.

Енергозбереження є процесом, під час якого зменшується потреба в паливно-енергетичних ресурсах на одиницю кінцевого корисного ефекту при їхньому використанні. Оскільки в процесі виробництва матеріальних благ і послуг споживається тільки та частина енергії, що спроможна виконувати роботу, то енергозбереження зводиться як до заощадження паливно-енергетичних ресурсів. Однак поняття "енергозбереження" є економічно обмеженим, воно недостатньо для формування енергетики господарської системи на макrorівні. Енергозбереження правомірно віднести до інтенсифікації процесів виробництва та споживання енергії. Тому, на нашу думку, на сучасному етапі вирішення проблеми економії, більш раціонального та ефективного використання енергії доцільно вживати поняття "енергоефективність", яке описує також і якісні процеси в енерговикористанні.

Аналіз закордонного досвіду застосування механізмів фінансування заходів з енергозбереження та енергоефективності дозволяє дійти таких висновків:

- для заохочення енергозбереження або для боротьби з неефективним чи надмірним споживанням енергії використовують різні схеми оподаткування, які підвищують відносну вартість спожитих енергоресурсів або зменшують відносну вартість застосування нових технологій;

- фінансові стимули використовують: у комплексних програмах, які поєднують інтереси державних установ, населення та підприємницьких кіл і виконують функцію розподілу доходів з урахуванням рівня ефективності використання енергоресурсів; для заохочення реалізації політики енергозбереження через підвищення економічної привабливості відповідних інвестицій та закупівель або зниження експлуатаційних витрат. Джерелами пільгових кредитів або субсидій є кошти, які надійшли від запроваджених податків і зборів.

- проводиться постійна пропаганда результатів науково-дослідних робіт у сфері ресурсо- і енергозберігаючого виробництва.

Необхідність серйозного підходу до енергозбереження в Україні обумовлена критичним рівнем енергоємності, максимальні значення якого спостерігалися у 1996-1997 рр. (рис. 1). Після 1997 р. намітилися тенденція до скорочення енергоємності ВВП України.

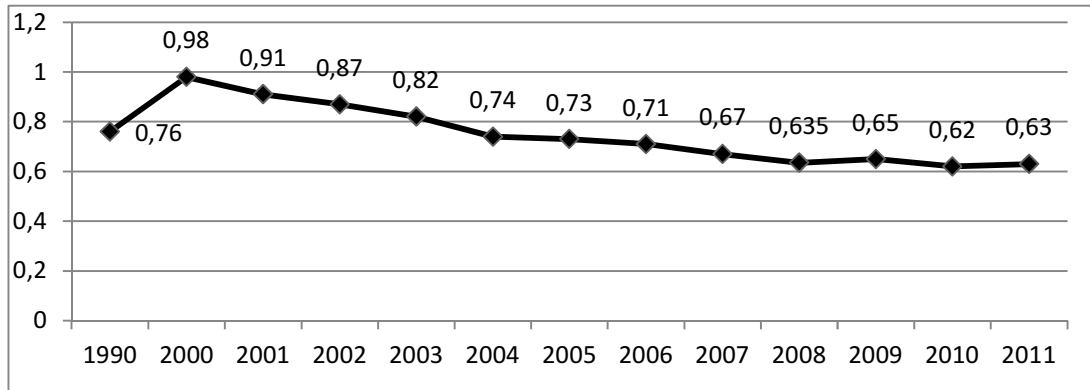

Рис. 1 Динаміка енергоємності ВВП України, кг. у.п./грн.

Джерело: [14]

Однак показник енергоємності ВВП в Україні сьогодні є найвищим серед країн Європи (рис. 2).. Це негативно впливає на баланс імпорту і власного виробництва, знижує конкурентоспроможність українських товарів, потребує чинних зусиль держави щодо забезпечення потреб в паливно-енергетичних ресурсах (ПЕР)

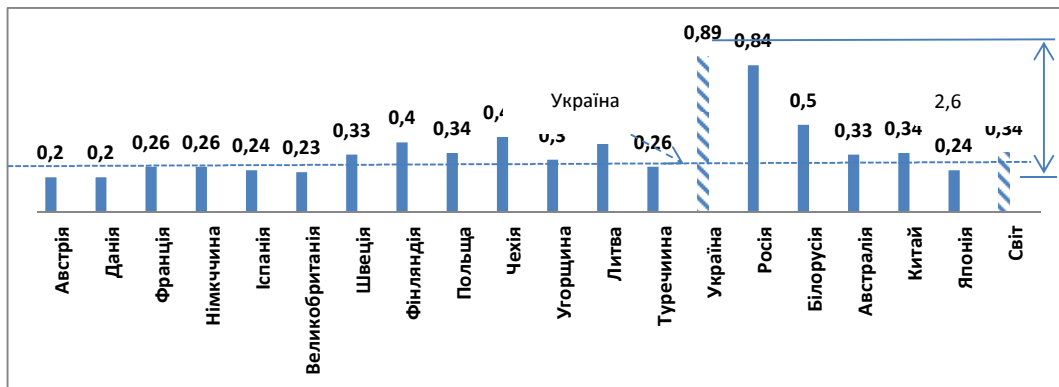

Рис. 2. Енергоємність ВВП країн світу, кг у.п./дол. США

Джерело: [8]

Одним з найбільших споживачів енергії є АПК, зокрема сільськогосподарські підприємства. Великі витрати енергії та низька її окупність в агропромисловому виробництві пояснюється цілим рядом причин: недосконалістю технологічних рішень, поганим технічним забезпеченням та невисокою якістю технічних засобів, відсутністю необхідної матеріально-технічної бази, неякісним та несвоєчасним виконанням технологічних операцій, недосконалістю грошово-кредитної системи, системи оподаткування, цінового механізму, можливості та характеристики людських, матеріальних і фінансових ресурсів підприємства, організаційно-економічними параметрами та системою управління підприємством.

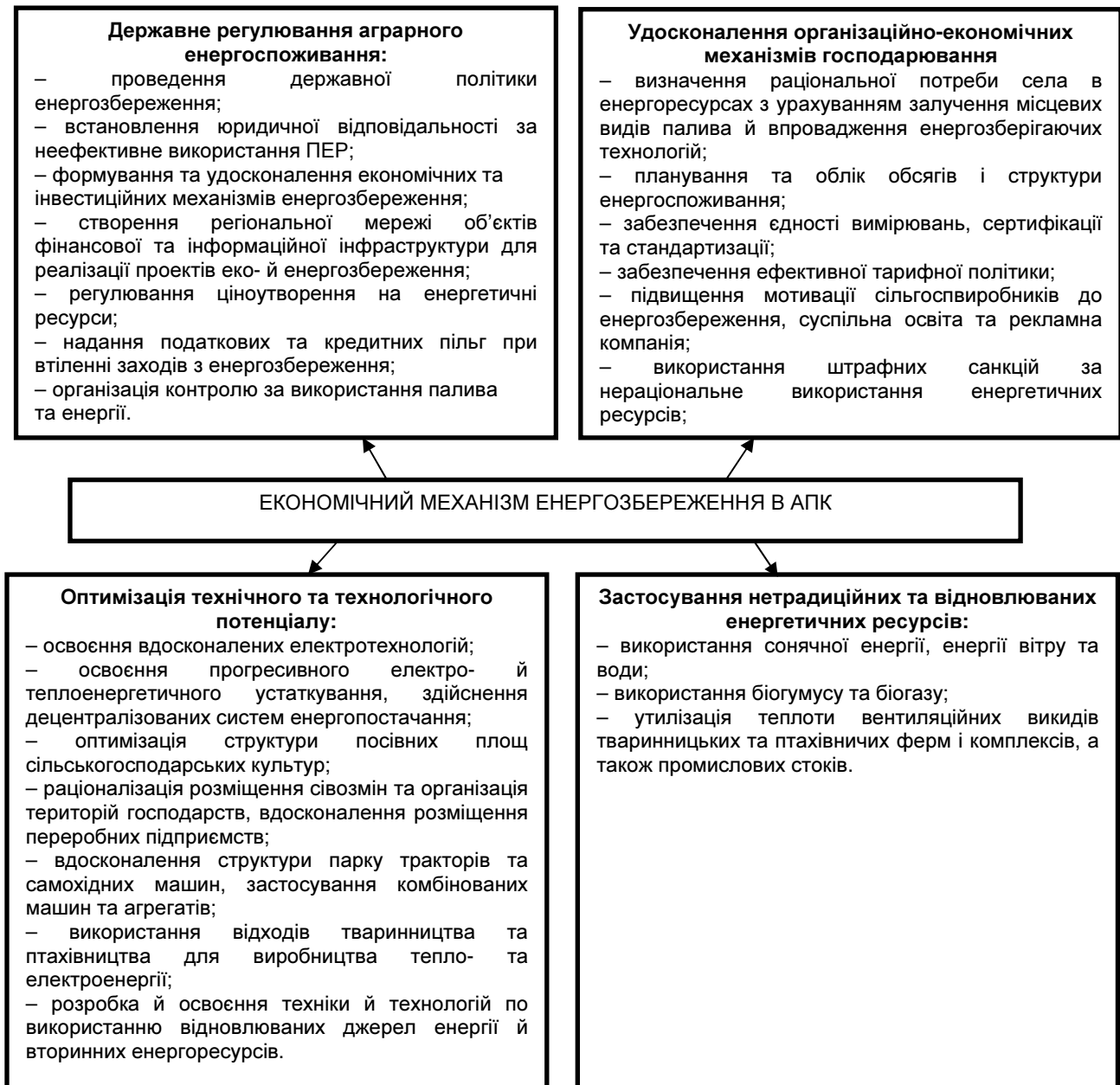
В умовах економічної та енергетичної кризи найважливішим напрямком виходу сільського господарства з кризового стану є впровадження в практику сільськогосподарського виробництва економічного механізму енергозбереження, який передбачає виконання комплексу заходів (рис. 3).

Економічний механізм енергозбереження – це сукупність заходів, що забезпечують максимально ефективне використання енергетичного потенціалу при мінімальних питомих витратах енергії на виробництво одиниці продукції. Він повинен мати яскраво виражений стимулюючий характер, з використанням економії коштів, яка досягається у результаті підвищення енергоефективності виробництва сільськогосподарської продукції.

Виходячи з визначення механізму енергозбереження розглянемо питання оцінки його ефективності, як важливого завдання виявлення резервів енергозбереження. Особливу роль в дослідженні механізму енергозбереження відіграє потенціал енергозбереження, який, з одного боку, є матеріальною основою для реалізації енергозберігаючих заходів, а з іншого – рівень використання потенціалу енергозбереження свідчить про ефективність функціонування механізму. Узагальнюючи наявний досвід у практиці діагностики потенціалу підприємства, пропонуємо оцінити рівень

використання потенціалу енергозбереження сільськогосподарських підприємств на основі методу порівняльної комплексної рейтингової оцінки за допомогою наступних груп показників:

- до першої групи показників віднесено ті, що характеризують техніко-технологічну складову потенціалу енергозбереження сільськогосподарського підприємства;
- до другої групи віднесено показник, що характеризують рівень управління енергозбереження на підприємстві;
- третя група показників характеризує інтелектуальну складову кадрового потенціалу підприємства;
- четверта група показників призначена для аналізу рівня фінансового забезпечення реалізації енергозберігаючих заходів;
- п'ята група – показники, які характеризують екологічну складову потенціалу енергозбереження.

Рис. 3. Економічний механізм енергозбереження в АПК

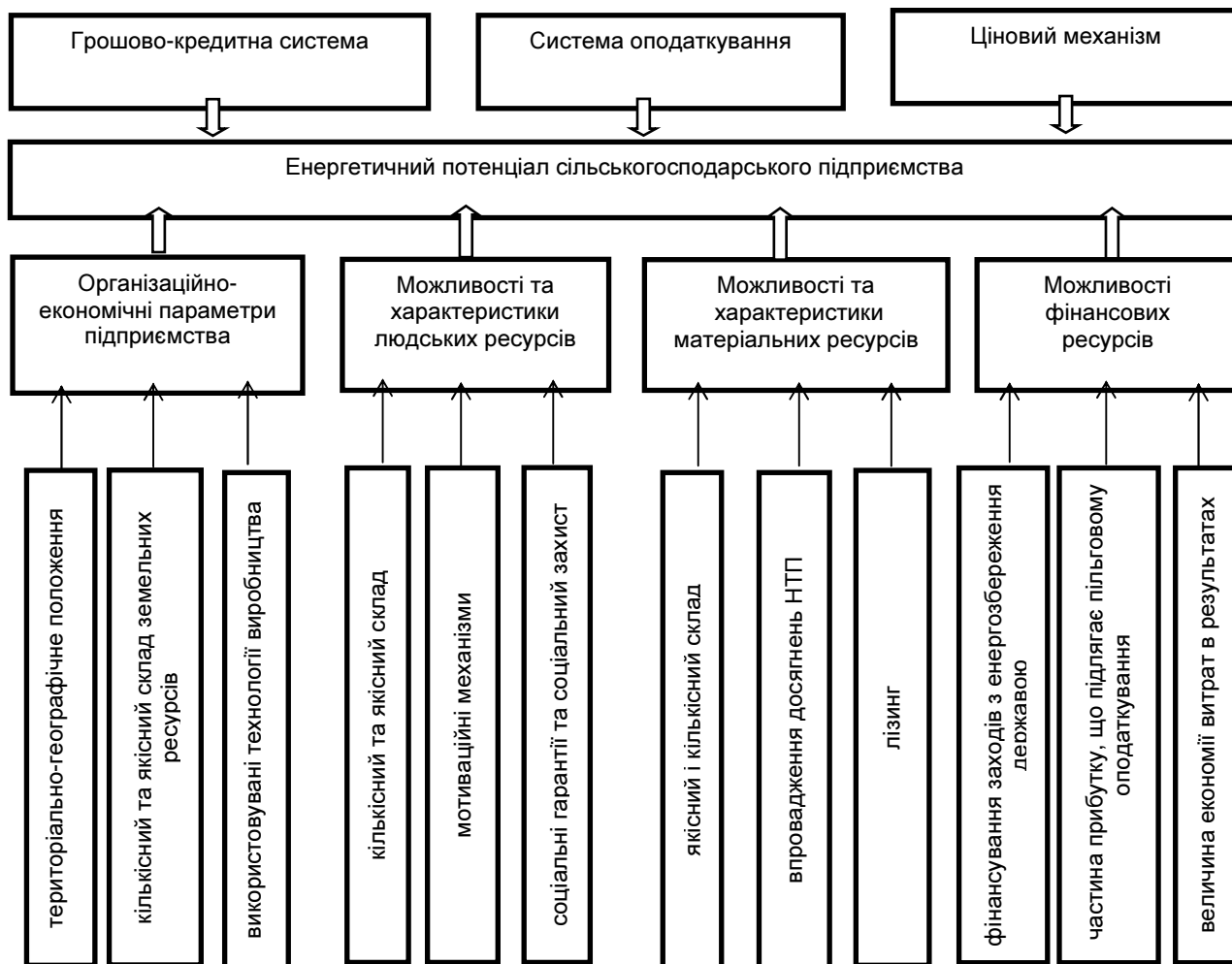
Джерело: [19]

Для розрахунку кінцевої рейтингової оцінки за кожним критерієм груп показників пропонуємо порівнювати з показниками найкращого сільськогосподарського підприємства даної зони. Таким чином, базу для одержання рейтингової оцінки, стану і рівня використання потенціалу енергозбереження сільськогосподарського підприємства пропонуємо орієнтувати на реальні об'єктивні

результати.

Енергозбереження є складним процесом, який впливає як на проміжні, так і на кінцеві результати виробничо-господарської діяльності. Тому, необхідно зробити оцінку ефективності функціонування механізму енергозбереження на основі формування системи результативних показників з врахуванням особливостей діяльності сільськогосподарського підприємства.

Величина енергетичного потенціалу сільськогосподарських підприємств та ефективності його використання залежить від цілого факторів, найбільш впливовими серед яких є: грошово-кредитна система, система оподаткування, ціновий механізм, можливості та характеристики людських матеріальних та фінансових ресурсів підприємства, організаційно-економічні параметри та системи управління підприємством (рис. 4).

Рис. 4. Фактори, які визначають ефективність використання енергетичного потенціалу сільськогосподарського підприємства.

Аналіз ефективності впровадження управлінських рішень з питань енерго-збереження та підвищення рівня використання енергетичного потенціалу сільськогосподарського підприємства пропонується проводити за допомогою бальної оцінки через порівняння планового чи нормативного рівня енерговитрат того чи іншого виду ресурсу, скоригованого на рівень досягнення фактичного виробничого результату, з фактичною величиною енерговитрат (для аналізу ефективності використання складових енергетичного потенціалу сільськогосподарського підприємства при виконанні окремих технологічних операцій) та інтегрального показника енергетичної ефективності використання ресурсів у виробничому процесі (для аналізу ефективності використання енергетичного потенціалу господарства і його складових при виробництві певного виду продукції).

Переходячи до оцінки ефективності функціонування механізму енергозбереження підприємства пропонуємо використовувати комплексний показник інтегральної ефективності. В широкому значенні ефективність означає співвідношення результатів та витрат. Розрізняють різні види ефективності відповідно до об'єктів управління, це рівною мірою стосується і ефективності енергозбереження на мікрорівні.

Ефект сам по собі недостатньо характеризує результативність діяльності людини з суспільної точки зору. Для більш повної її характеристики важливо знати, з якими витратами отримано ефект,

тобто в що обійшовся результат не лише окремому суб'єкту господарювання, а й суспільству в цілому. Однакові витрати можуть дати різний ефект і, навпаки, той самий ефект може бути досягнутий різними витратами. Ціль суспільного виробництва - одержання більшого ефекту з найменшими трудовими, матеріальними і грошовими витратами. Саме тому необхідно отриманий результат порівняти з тими витратами, за допомогою яких він отриманий, тобто віднести ефект (результат) до витрат, зіставити одну абсолютну величину – ефект (результат) з іншою абсолютною величиною – витратами. Таке зіставлення дає відносну величину – ефективність.

Ефективність функціонування механізму енергозбереження в найбільш загальному вигляді можна представити за допомогою комплексного інтегрального показника, який визначається як співвідношення суми результатів (ефектів), отриманих від реалізації енергозберігаючих заходів, до витрат, понесених на їх реалізацію, та представити за допомогою формули 1:

$$E_{ме} = \sum P_{ен} / \sum Z_{ен}, \quad (1)$$

де $E_{ме}$ – ефективність функціонування механізму енергозбереження підприємства; $\sum P_{ен}$ – сума результатів, отриманих від реалізації енергозберігаючих заходів; $\sum Z_{ен}$ – сума затрат, понесених на реалізацію енергозберігаючих заходів.

Результати від реалізації енергозберігаючих заходів будуть виражатись різними ефектами, зокрема виділимо економічний, соціальний та екологічний:

- економічний ефект виникає в результаті отриманої економії енергетичних ресурсів, що зменшує собівартість сільськогосподарської продукції;

- соціальний ефект виявляється у покращенні умов праці робітників. Проте, в результаті запровадження енергозберігаючої техніки та технології може виникнути і від'ємний соціальний ефект в результаті скорочення (вивільнення) працівників.

- екологічний ефект отримуємо в результаті зменшення забруднених ґрунтів та інших шкідливих викидів у навколишнє середовище. Даний ефект можна оцінити шляхом визначення суми, на яку попереджені збитки за рахунок реалізації енергозберігаючих заходів.

Затрати на реалізацію енергозберігаючих заходів складатимуться з поточних виробничих затрат та затрат на управління енергозбереженням. Відповідно до поточних виробничих затрат належать: вартість енергетичних та інших ресурсів; витрати на експлуатацію, включаючи вартість ремонтів, заробітну плату робітників та відрахування від неї; інші витрати, передбачені нормативними документами з розрахунку собівартості; амортизаційні відрахування.

Класифікація затрат на управління енергозбереженням може бути здійснена за наступними ознаками:

- на оплату праці: заробітна плата керівників і спеціалістів; заробітна плата технічного та обслуговуючого персоналу; премії та доплати з фонду матеріального стимулювання за виконання поставлених завдань з раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів та досягнення планового рівня їх економії;

- на техніку управління: носії інформації та предмети управлінської праці; засоби перетворення, обробки інформації та оснащення процесів управління; умови праці тощо;

- на організацію та забезпечення управління: науково-дослідні роботи та наукова організація управління; підготовка та підвищення кваліфікації кадрів управління; заходи з удосконалення управління;

- інші витрати: службові відрядження та пересування; поштово-телеграфні, телефонні та канцелярські витрати; утримання легкового транспорту та ін.

Більш достовірно інтегральний показник, ефективності функціонування механізму енергозбереження сільськогосподарського підприємства автором пропонується розрахувати за формулою 2:

$$E_{еме} = (E_{ек} + E_{екп} + E_c) / (Z_{уп} + Z_{пв}), \quad (2)$$

де $E_{ек}$, $E_{екп}$, E_c - відповідно економічний, екологічний та соціальний результати реалізації енергозберігаючих заходів;

$Z_{уп}$ - затрати на управління енергозбереженням;

$Z_{пв}$ - поточні виробничі затрати на реалізацію енергозберігаючих заходів.

Кінцева ефективність функціонування механізму енергозбереження значною мірою залежить від управління енергозбереженням в цілому на підприємстві. Так, побудова досконалої системи планування енергозберігаючих заходів, організація в просторі і в часі їх реалізації, мотивація працівників до раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів, можуть стати вагомим фактором підвищення ефективності енергозбереження на підприємстві.

Сьогодні на основі проведених досліджень ученими наводяться дані щодо оптимальної величини енерговитрат при виробництві сільськогосподарської продукції. І хоча ці показники дещо

різняться, однак можливість їх підрахунку може в перспективі забезпечити використання у якості ще одного інструменту стимулювання ощадливого використання наявного енергопотенціалу сільськогосподарськими підприємствами, мається на увазі використання енергосанкцій – законодавчо встановлених відрахувань з прибутку відповідно до коефіцієнта перевищення фактичних енерговитрат щодо нормативних, які вилучаються щорічно до державного бюджету по закінченню календарного року. В разі економії енергоресурсів у виробничому процесі потрібно для сільськогосподарських підприємств використовувати державне дотування податків (скорочення загального розміру нарахованих податків пропорційно відсотку енергозаощадження).

Оптимальним з позиції енергозбереження та енергетичної, а відтак і економічної ефективності виробництва, для господарства буде обсяг продукції, при якому граничні витрати енергоресурсів на його виробництво дорівнюють граничній енергоцінності виробленої продукції. Це означає, що у виробничому процесі збільшення енерговитрат є виправданим до тих пір, поки вони не перевищать величину енергоцінності продукції, отриманої від їх використання, що забезпечить конкурентоспроможність продукції підприємства.

Для управління енергетичним потенціалом сільськогосподарських підприємств потрібно використати енергетичний менеджмент, під яким слід розуміти сукупність добровільних, ініціативних та результативних дій економічних суб'єктів, спрямованих на реалізацію з максимально можливою ефективністю їх власних програм, проектів та цілей у сфері використання та збереження енергії у виробничому процесі.

Висновки з даного дослідження.

1. Комплексне вирішення проблеми енергозбереження - один із найбільш вірогідних для України шляхів успішного подолання економічної та енергетичної криз, входження в сім'ю високорозвинутих країн світу. Вирішення цієї проблеми дозволить нашій державі різко зменшити залежність її економіки від імпорту енергоресурсів, провести структурну перебудову господарських комплексів, сформувати оптимальні рівні самоенергозабезпечення регіонів та галузей, забезпечити соціально-побутові потреби людини.

Досвід розвинутих країн і власний досвід України вказує на необхідність державного регулювання процесів енергозбереження та проведення цілеспрямованої державної політики.

2. Запропонована методика оцінювання ефективності функціонування механізму енергозбереження підприємств дозволять об'єктивно та комплексно проаналізувати ефективність енергозбереження з врахування специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств та виявити резерви його удосконалення.

3. Врахування показника оптимального використання енерговитрат при виробництві сільськогосподарської продукції в перспективі може служити в якості ще одного інструмента стимулювання ощадного використання наявного енергопотенціалу сільськогосподарського підприємства.

4. Запровадження на сільськогосподарських підприємствах енергетичного менеджменту буде мати позитивні наслідки пов'язані з удосконаленням технологічних і виробничих процесів з позицій економії і енергоресурсів, підвищенні конкурентоздатності і ефективності діяльності підприємства.

Література

1. Грабак Н.Х. Проблеми енергозбереження в АПК України та шляхи її розв'язання / Н.Х. Грабак // Екологія. – Наукові праці. Випуск 138. Том 150.– 2010. – С. 83-89.
2. Гришко В.В. Енергозбереження в сільському господарстві (економіка, організація, управління) / Гришко В.В., Перебийніс В.І., Рабштина В.М. – Полтава, 1996. - 280 с.
3. Діак І. В. Енергозбереження: стан, проблеми і перспективи / І.В. Діак // Эко-технологии и ресурсосбережение. Сборник трудов Восьмой научно-технической меж-й конференции "Энергетическая безопасность Европы XXI столетия. Евразийские энергетические коридоры", 2005. – С. 44-47.
4. Діак І.В. Енергозбереження: реалії сьогодення / І.В. Діак // Дзеркало тижня. – 2008. – № 21 (700). – с. 9.
5. Діак І. В. Енергетична безпека України / Діак І.В. – К., 2001. – 179 с
6. Економіка підприємства: підручник / [Грецак М. Г., Колот В. М., Наливайко А. П. та ін.] ; за заг. ред. С.Ф. Покропівного. - [Вид. 2-ге, перероб. та доп]. – К. : КНЕУ, 2005. – 528 с.
7. Энергетический менеджмент / Под. ред. А.В.Праховника. – К. : ІЕЕ НТУУ. "КПИ", 2001. – 472 с.
8. Енергетична стратегія України на період до 2030 року [Електронний ресурс]: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 р. № 145-р. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc. – Назва з екрану.
9. Закон України "Про енергозбереження". За станом 01.07.1994 №74/94-ВР // Проблеми енергозбереження. Национальная академия наук Украины. – 1995. – № 1. – С. 3-12.
10. Запухляк І. Б. Оцінка потенціалу енергозбереження вітчизняних газотранспортних підприємств / І. Б. Запухляк // Теоретичні та прикладні питання економіки : Зб. наук. пр. – 2010. – Випуск 22. – С. 227-235.
11. Корчемний М. Енергозбереження в агропромисловому комплексі / М. Корчемний,

- В. Федорейко, В. Щербань. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2001. – 975 с.
12. Ковалко М. Розвинута енергетика – основа національної безпеки України / М. Ковалко, О. Ковалко. – К. : "Бізнесполіграф", 2009. – 104 с.
13. Кравцова Л.В. Мотивація енергосбереження на підприємствах соціально-економічної інфраструктури регіона / Л.В. Кравцова // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії, 2009. – № 2 (16) – С. 173-178.
14. Мица Н.В. Сутність та проблеми енергозбереження в Україні / Н.В. Мица // Сталий розвиток економіки, 2011. – № 4. – С.40-47.
15. "Про невідкладні заходи щодо виконання Комплексної державної програми енергозбереження України" [Електронний ресурс] / Постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2000 р. №1040. – Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1040-2000-p>
16. Репіна І. М. Підприємницький потенціал: методологія оцінки та управління / І. М. Репіна // Вісник Української академії державного управління при Президенті України. – 1998. – №2. – С. 262-271.
17. Свірчевська Ю.А. Енергозбереження як засіб досягнення енергетичної безпеки України / Ю.А. Свірчевська // Економічна та соціальна географія : наук. зб. / [ред. кол. : С.І. Іщук (відп ред.) та ін.] – 2010. – Вип. 61. – 238 с. – С. 148-153.
18. Сердюк Т.В. Організаційно-економічний механізм енергозбереження в промисловості / Тетяна Василівна Сердюк / Вінницький національний технічний ун-т. – Вінниця: УНІВЕРСУМ - Вінниця, 2005. – 154 с.
19. Сизонова І. В. Енергетичний аналіз як передумова енергозбереження в сільському господарстві / І. В. Сизонова // Вісник ХНАУ. Серія: економіка АПК і природокористування. – 2004. – № 2. – С. 210-214.
20. Сотник І. М. Формування еколого-економічного механізму управління ресурсозбереженням : дис. доктора, економ, наук : спец. 08.00.06 / Ірина Миколаївна Сотник. – Суми, 2010. – 506 с.
21. Статистичний щорічник України за 2005 р. / Держ.ком.стат. України : ред. О.Г.Осауленко. – К. : «Консультант», 2006. – 575 с.
22. Статистичний щорічник України за 2008 р. / Держ.ком.стат. України : ред. О.Г.Осауленко. – К. : Державне підприємство "Інформаційно-аналітичне агенство", 2009. – 566 с.
23. Стратегія енергозбереження в Україні / За ред. В. А. Жовтянського. – К. : Академперіодика, 2006. – Т 1. – 510 с.
24. Стратегія енергозбереження в Україні / За ред. В. А. Жовтянського. – К. : Академперіодика, 2006. – Т 2. – 600 с.
25. Шегда А. В. Менеджмент: навчальний посібник / А. В. Шегда. – К. : В-во "Знання", КОО, 2002. – 583 с.
26. Юдін М.А. Напрями вдосконалення політики енергозбереження в Україні / М.А. Юдін. – Праці одеського політехнічного університету. – 2011. – Вип. 3(37). – С. 237-240.

УДК 336.13

Феденько С.М.,
аспірант¹

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаніка

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД У РЕСУРСНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Постановка проблеми. Сьогодні в умовах недостатнього фінансування охорони здоров'я все більшого значення набуває реалізація цільових програм у галузі охорони здоров'я населення, адже програмно-цільове управління дає змогу не тільки концентрувати ресурси на пріоритетних напрямках, але й здійснювати комплексний підхід до вирішення найбільш актуальних проблем охорони здоров'я на основі міжгалузевої взаємодії. Цільові програми в системі охорони здоров'я повинні виконувати роль потужного фактора економії засобів на розвиток системи охорони здоров'я, дозволяючи більш раціонально та ефективно використовувати кошти, в першу чергу, на якісні перетворення, що зачіпають найважливіші напрямки розвитку галузі [1].

Метою впровадження програмно-цільового підходу в систему охорони здоров'я є встановлення

¹ Науковий керівник: Ткачук І.Г. - Заслужений діяч науки і техніки України, д.е.н., професор кафедри фінансів